

מיחם, תרמוס וקומקום

א. מנגנון הפעולה ואופן השימוש

1. מיחם

מיחם הוא כלי המאפשר הרחתת מים והמשך שמירה על חומם הגבוה במהלך השבת, באופן המאפשר צריכת מים חמים מבלי להשפיע על פעולתו של גוף החימום באופן האסור. חימום המיחם והעברתו למצב שמירת חום נעשים לפני כניסת שבת, ואין צורך בפעולה נוספת כלשהי בשבת לצורך פעילותו. צריכת המים נעשית באמצעות ברז ידני מכני. יש גם תרמוסים חשמליים בעלי 'מצב שבת', שפועלים בשבת כמו מיחמים, וככלל, ההתייחסות ההלכתית אליהם היא כאל מיחמים, למעט הבדלים שיוזכרו לקמן.

מיחם בעל שני גופי חימום – גוף החימום הגדול מיועד להרתחה ומסומן בחץ אדום, והקטן מיועד לשמירת חום ומסומן בחץ

כיום, יש שלוש שיטות עיקריות של שמירת חום שנעשה בהן שימוש במיחמים השונים:

א. **גוף חימום לשמירת חום.** בשיטה זו המיחם מכיל שני גופי חימום שונים: אחד שעוצמתו גבוהה והוא מיועד להרתחה, והשני שעוצמתו נמוכה (כעשירית מעוצמת גוף החימום הראשון) והוא מיועד לשמירת חום. בדרך כלל, המעבר ממצב הרתחה למצב שמירת חום נעשה בצורה ידנית לפני השבת. למיחם מסוג זה אין תרמוסטט פעיל במצב של שמירת חום,¹ ואין כל חשש שהוצאת המים תזרז הפעלת גוף החימום, שכן לא חל בגוף החימום שום שינוי במהלך השבת.²

ב. **תרמוסטט.** בשיטה זו נעשה שימוש בתרמוסטט לצורך מעבר ממצב שמירת חום למצב הרתחה חוזרת, כאשר המים מתקררים באופן ניכר. בדרך כלל, הטמפרטורה שבה תתחיל ההרתחה נקבעת סביב 80 מעלות צלזיוס. מציאות זו מצויה במיוחד בתרמוסים חשמליים.

ג. **סימרטט.** בשיטה זו דרגת חום המים נקבעת על ידי טיימר מחזורי (סימרטט), המפעיל ומכבה את גוף החימום במחזוריות קבועה לפרקי זמן קצובים, ללא תלות בטמפרטורת המים (בשונה מתרמוסטט). על ידי כפתור סיבובי ניתן לשלוט על זמני הפעולה והכיבוי (סיבוב הכפתור עם כיוון השעון מאריך את משך ההפעלות ומקצר את המרווחים שביניהן).

2. תרמוס וקומקום

תרמוס חשמלי פועל על פי עיקרון דומה למיחם, אולם יש הבדל אחד משמעותי ביניהם: בתרמוס חשמלי, נקודת יציאת המים נמצאת בראש התרמוס, והמים זורמים אליה דרך צינורית שיוצאת מתחתית התרמוס. זאת בשונה ממיחם רגיל, שהברז מותקן בתחתיתו והמים אינם זורמים אליו דרך הצינורית. משום כך, הצינורית בתרמוס היא גדולה ומיועדת לזרימת מים בקצב המספיק כדי למלא כוס בזמן סביר,

1. יש נתיך ביטחון, שתפקידו להשבית את פעילות המיחם במקרה של אידוי כל המים, למניעת שריפה. רכיב כזה עשוי להימצא גם במיחמים הפועלים בשיטות הנוספות דלקמן, ואין בו איסור בשבת, שכן מצב של אידוי כל המים הוא נדיר ובלתי רצוי.
2. בדגמים מסוימים קיים בורר דרגות המשנה את עוצמת הזרם של גוף החימום, לצורך ויסות טמפרטורת המים לפי רצון המשתמש. במקרים אלה, ויסות החום חייב להיעשות בערב שבת, ואין לגעת בבורר בשבת.*

ויש כמות גדולה של מים שנמצאים בצינוורית ורחוקים מגוף החימום. לכן, שכיח יחסית מצב שבו טמפרטורת המים שבצינוורית יורדת מתחת ליד סולדת. בנוסף, בתרמוס המים הנמזגים החוצה הם הם מי הצינוורית, ולכן יש לאדם צורך ממשי בחימום על ידי ערבובם עם המים שבתוך התרמוס – ערבוב המתרחש תוך כדי מזיגת המים. בכך שונה תרמוס ממיחם, שבמדיד המים שבמיחם לא רק שכמות המים קטנה, אלא גם אין צורך ממשי בחימום שבהם.

קומקום בעל מצב שבת, הוא קומקום המונח על גבי משטח המחברו לרשת החשמל, ובימות החול הוא נשלף ממנו בשעת הצורך. במצב שבת, הקומקום מקובע לתחתיתו באופן שמאפשר הרמה ומזיגת מים ללא ניתוק מהחשמל, וגוף החימום פועל באופן דומה לזה של מיחם.

ב. דיון הלכתי

1. הסוגיות העיקריות

הסוגיות העיקריות שמתעוררות במיחמים ובתרמוסים חשמליים: (א) איסור שהייה. (ב) חשש שמא הוצאת מים תזרז את הפעלת גוף החימום. (ג) חשש לבישול המים שבמדיד.³ (ד) חשש שהמים במיחם ייגמרו, והמשתמש יוסיף מים כדי שגוף החימום לא יישרף. מלבד חששות עיקריים אלו, יש היבטים נוספים שיש לבחון במתן אישור למיחם.⁴

2. איסור שהייה

חז"ל⁵ אסרו השהיית מאכל שאינו מבושל כל צרכו על כירה שאינה גרופה וקטומה מלפני שבת, מחשש שאנשים יבואו לחתות בגחלים ולהרבות את חומה בשבת. איסור זה מתייחס במיוחד גם למים.⁶ איסור זה אינו נוהג במאכל שהתבשל במידה מסוימת, כמאכל בן דרוסאי, כלומר חצי בישול או שליש בישול, והדבר נתון במחלוקת.⁷ בנוגע למים, מקובלת ההוראה שעליהם להגיע לטמפרטורה של 70-80 מעלות כדי שיהיה מותר להשהותם על כירה בשבת.⁸

3. זירוז הפעלת גוף החימום

כדי לדעת באילו מיחמים קיים חשש לזירוז ההפעלה על ידי הוצאת מים, יש להבחין בין שיטות הפעולה השונות שלהם. הטכנולוגיה הבסיסית של מיחם לשבת כוללת שתי פעולות: הרתחה ראשונית, הנעשית מערב שבת; ושמירת חום, הנעשית במהלך השבת. המעבר בין המצבים השונים תלוי בסוג המיחם, וכאמור לעיל, יש שלושה סוגים עיקריים: מיחם בעל גוף חימום לשמירת חום, מיחם בעל תרמוסטט, ומיחם בעל סימרטט.

---

3. בנוגע לטמפרטורת המים בברז, נדגמו מספר מיחמים והתברר שחום המים בהם גבוה מיד סולדת (מעל 60 מעלות צלזיוס, בדרך כלל).

4. על כל ההיבטים דלקמן, ראו בהרחבה במאמרו של הרב מנחם פרי: שימוש במיחם ובתרמוס חשמלי בשבת, תחומין לח (תשע"ח) עמ' 65-74.

5. שבת (לו, ב).

6. שבת (יח, ב), שו"ע (או"ח רנד, ט).

7. לרש"י (שבת כ, א ד"ה בן) שליש בישול, ולרמב"ם (הל' שבת ט, ה) חצי בישול. לסקירת השיטות, ראו הלכה ברורה (יוסף; שעה"צ רנג, ח-יא).

8. בשו"ת אגרות משה (ד, עד, בישול אות כד) כתב ששיעור מאכל בן דרוסאי במים הוא יד סולדת או מעט יותר, ולעיל מינה (שם אות ג) כתב ששיעור יד סולדת לחומרא הוא 71 מעלות צלזיוס. פוסקים נוספים הצריכו חימום רב יותר מיד סולדת, ודרשו שהמים יחוממו לחומם המקסימלי, משום שמים בשיעור יד סולדת אינם נשתים כמים חמים ואינם משמשים להכנת משקאות חמים (שו"ת מנחת יצחק י, כח; שו"ת שבט הלוי ז, מב, ג). ייתכן שלמעשה אין מחלוקת בינם ובין האגרות משה, ומה שהאג"מ ראה בו יד סולדת לחומרא, הם ראו בו יותר מיד סולדת.

במיחם **ללא תרמוסטט**, כלומר – בעל גוף חימום קבוע לשמירת חום, או בעל סימרטטט – אין קשר בין צריכת מים ובין פעילות גוף החימום, ולכן לשני סוגים אלו ניתן אישור מהדרין של מכון צומת (בכפוף למצב מי המדיד, וכדלהלן).

לעומת זאת, במיחם בעל **תרמוסטט** צריכת המים עשויה להשפיע בעקיפין על פעילות המיחם. יש הנמנעים מלהשתמש במיחמים אלו בשבת,⁹ מחשש שמא השימוש יזרז הפעלה נוספת. עם זאת, רבים המתירים את השימוש במיחמים אלו,¹⁰ מפני שעיקר הכוונה בצריכת המים אינה להפעלה זו, וההפעלה אף נעשית בגרמא. בנוסף, השפעת המשתמש על פעילות המיחם אינה ודאית והיא אף מזערית ואינה ניכרת לעין.¹¹ מכון צומת מאשר את השימוש במיחמים אלו בשבת, לאחר בדיקה השוללת השפעה ישירה על המערכת כתוצאה מצריכת מים. במיחם בעל תרמוסטט, שבו יש השפעה עקיפה על המערכת – יינתן אישור רגיל.

4. הרתחת מי המדיד

כאמור, ברוב המיחמים יש צינורית קטנה המשמשת כ'מדיד' – מחוון לכמות המים שבמיחם.¹² הצינורית מחוברת למיחם בחיבור צר שזרימת המים בו היא מוגבלת. עובדה זו מגבילה מאוד את יכולת המים שבמדיד להתחמם ולהתבשל. למעשה, המים שבצינורית המדידה לעולם אינם מגיעים לטמפרטורות רתיחה (100 מעלות או קרוב לכך). כאשר מוציאים מים מהמיחם, חלק קטן ממי הצינורית מתערבים במי המיחם ומתחממים – בערך כמות של עשירית כפית מים לכל כוס שמוציאים. יש כמה צדדים להקל בזה: ראשית, מדובר בדבר שאינו מתכוון ופסיק רישא דלא ניחא ליה, שכן הוצאת המים אינה נעשית לצורך חימום מי המדיד; ואף שהחימום מתרחש בוודאות, בכמות קטנה כל כך (כחצי כפית) אין בחימום שום תועלת ממשית. שנית, האחרונים נחלקו בשאלה האם יש איסור בישול בחימום מים שכבר חמים בטמפרטורת יד סולדת, או שחל בזה הכלל שאין בישול אחר בישול ואין איסור.¹³ שני צדדי היתר נוספים, פחות מרכזיים בהלכה, הם דעת הסבורים שחצי שיעור במלאכות שבת אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן,¹⁴ ודעת הסבורים שחימום מי המדיד נחשב לגרמא.¹⁵

בתרמוס חשמלי עם משאבה להוצאת המים יש מקום להחמיר יותר, שכן כאמור לעיל, בתרמוס כמות המים במדיד מרובה יותר (כשליש כוס). ממילא, הם מתקררים יותר, ולעיתים קרובות חומם יורד לפחות מיד סולדת. בנוסף, התרמוסים בנויים באופן שמזיגת מים לכוס מתחילה מהמים שבמדיד, שמהווה גם צינור מחבר בין תוך התרמוס ובין הברז. לכן יש למשתמש צורך ממשי בחימום של מי המדיד על ידי התערבותם במי המיחם, שזורמים גם הם לכוס לאחר מי המדיד. נראה שצדדי ההיתר הנ"ל אינם שייכים

---

9. שו"ת מנחת יצחק (ה,צא), שבות יצחק (מיחמים עמ' קמב) בשם רי"ש אלישיב (וכן מטבח כהלכה עמ' 357 בשמו), ארחות שבת (ח"א ב,כט והערה מ), חוברת 'מיחמי מים בשבת – מעליות שבת' (בהוצאת משמרת השבת, עמ' כט-ל הערה 21 וסביבתה).

10. רש"א (מכתבו בספר מאור השבת א, מכתב יב עמ' תקט-תקי, ושם ד, עמ' סט; וכן מובא בשמו בשמירת שבת כהלכתה א, הערה קלח: 'ואף אם אולי יופעל החשמל על ידי הטרמוסטט, לית לן בה, דאינו אלא ספק, וגם גרמא, ולא הוה פסיק רישיה. שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל), רי"י נויבירט (שש"כ שם; וכעין זה שם כג,כה), ר"י אריאל (בכתובת: <https://katzf.net/32a63d>), רי"י פישר (הובא במאור השבת ד, עמ' עא ד"ה ודעת), ר"א מלכא (הליכות שבת כב,טז). כעין זה כתב באגרות משה (או"ח ד,עד, בישול כח), בנוגע לתנור בעל טרמוסטט (אך במאור השבת [ד, עמ' עא-עב], כתב שבדברי הרמ"פ אין התייחסות להקדמת החימום כשאינה הפעלה מיידית, אלא רק לשאלה האם לאסור בגלל חשש להפעלה מיידית של החימום). על גרמא בפסיק רישא, ראו בהרחבה לעיל (עמ' *).

11. כניסת המערכת למצב הרתחה חוזרת תלויה, בין היתר, בעוצמת גוף החימום לשמירת החום. בדגמים שבהם גוף החימום לשמירת חום הוא בעל עוצמה גבוהה, המיחם לא ייכנס כלל להרתחה חוזרה, אלא אם כן יתווספו בו מים קרים. ראו עוד על תנאי השימוש במיחם בתשובתו של הרב מנחם פרי: הכשר רגיל והכשר 'מהדרין' למיחם לשבת, אמונת עתיד 132 (תמוז תשפ"א) עמ' 23-25.

12. אין בדבר איסור משום מדידה בשבת (שו"ת במראה הבזק ו,מד).

13. להרחבה בזה, ראו להלן (עמ' * הערה * - **מפרט מדיח ד"ה יש הסבורים שאיסור חימום מים**).

14. ראו מנחת אהבה (ח"ב א,ב והערות 4-5) ושו"ת יביע אומר (א, או"ח כא, יא-יב), ואכמ"ל.

15. ראו שו"ת יחוה דעת (ו,כא).

באופן זה, שכן האדם עשוי להתכוון לחימום כמות זו של המים, או לפחות ליהנות מחימומה. אין מדובר במים שנשארים מעל חום יד סולדת, לא בחצי שיעור, ולא בגרמא.¹⁶

מכון צומת נותן אישור למהדרין רק לדגמים שבהם חום המים שבתוך המדיד אינו יורד לעולם מתחת לחום שהיד סולדת בו.¹⁷ כאשר המים שבמדיד מגיעים ליד סולדת אחרי הרתחת המיחם, אך במהלך השבת הטמפרטורה שלהם יורדת והיד אינה סולדת בהם – יקבל המיחם אישור רגיל בלבד, ובתנאי שעכ"פ נותר במים חום משמעותי והם לא התקררו לגמרי.¹⁸ כאשר מי המדיד אינם מגיעים ליד סולדת, לא יינתן אישור. בתרמוס חשמלי, יש להוציא כוס מים מהמיחם לפני כניסת השבת ולאחר השלמת הרתחה, ובכך מבטיחים כי המים שבמדיד (אשר דרכו יוצאים המים בתרמוס חשמלי) רתחו פעם אחת, ולבישולם בשנית יש צדדים רבים להקל.¹⁹

לסיכום: במיחם – 1. אם מי המדיד לא הגיעו ליד סולדת, או שהגיעו אך התקררו לגמרי – לא יינתן אישור. 2. הגיעו ליד סולדת והתקררו, אך עדיין הם חמים משמעותית – אישור רגיל. 3. הגיעו ונשארו חמים מעל יד סולדת – אישור למהדרין, ובתנאי שהמיחם אינו כולל תרמוסטט.

בתרמוס חשמלי, אם המים שבמדיד לא הגיעו ליד סולדת, חובה להוציא כוס מים לאחר ההרתחה ולפני כניסת שבת, ואישור השימוש בשבת מותנה בכך.

5. יצירת היכר למניעת החלפה בין אפשרויות

ברוב המיחמים והתרמוסים, יש שתי אפשרויות הפעלה: הרתחה ושמירת חום. במצב זה, אין צורך לכסות את הכפתורים בשבת, שכן אין סיבה סבירה שהאדם יצטרך לשנות מצב שבת למצב הרתחה. עם זאת, קיימים סוגים של מיחמים בעלי מגוון אפשרויות חימום, ובהם יש חשש שאדם ישכח את השבת ויחליף בין האפשרויות. חשש זה דומה לחשש חתייה בגחלים, שמחמתו הוטלו מגבלות שונות על חימום אוכל מערב שבת, אף שיש מקום לחלק בין הנידונים; ולכן, במיחמים אלה מתן האישור מותנה בכיסוי הכפתורים, ליצירת היכר ולמניעת החלפה.

6. חשש שהמים ייגמרו והמשתמש יוסיף מים

פעילות גוף חימום של מיחם ללא מים עלולה להביא לשריפתו. לפיכך, יש מקום לחשוש שבמידה וייגמרו המים שבמיחם, המשתמש יוסיף מים כדי למנוע הגעה למצב זה. גזירה דומה הוזכרה בדברי חז"ל בתלמוד הירושלמי,²⁰ ונידונה בפוסקים בהקשר למיחם,²¹ אף שלא ברור שהגזירה מקובלת להלכה ושהיא חלה

---

16. לתיאור נרחב יותר של המורכבות הקיימת בתרמוס, ראו תשובתו של הרב מנחם פרל: הכשר לתרמוס חשמלי לשימוש בשבת, אמונת עתיד 132 (תמוז תשפ"א) עמ' 25-26.

17. נקבע על 50 מעלות צלזיוס. זאת לאור קביעתם של גדולי הפוסקים, ובכללם הרש"ז"א, שחום שהיד סולדת בו הוא 45 מעלות (עי' שו"ת מנחת שלמה א, צא, ח; שש"כ א, א והערה ג), ובתוספת 5 מעלות לטווח ביטחון.

18. ראו פסקי תשובות (שיח, לא).

19. ראו שו"ת אגרות משה (או"ח ד, עד, בישול יט), שו"ת אור לציון (ב, ל הערה י), שו"ת יחיה דעה (ו, כא); וכן בחזו"ע שבת ד עמ' תיד-תיח, ובילקוט יוסף שבת ג, בישול בכלי ראשון, הערה לה), שו"ת ישא יוסף (ג, צב), הליכות שבת (כב, ל), שו"ת פניני הוראה (עמ' 107-108, ובעיקר בהערת הרז"ן גולדברג). אמנם בשו"ת מאמר מרדכי (אליהו; ד, מג) נטה להחמיר בזה, עכ"פ אליבא דהשו"ע. יש לציין כי ברוב הדגמים שבהם טמפרטורת המים שבמדיד יורדת מיד סולדת, בשעה הראשונה לאחר ההרתחה גם המים שבמדיד רותחים.

יצוין כי גם במיחמים בעלי אישור למהדרין, מצוי שנותרות טיפות בודדות בשולי הברז והן מתקררות. החילוק בין המים שבמדיד לטיפות שבשולי הברז הוא כמותי: במדיד יש כמות ניכרת של מים, אך הכמות שבשולי הברז זניחה לחלוטין, ולכן גם לאישור מהדרין איננו דורשים למנוע אותה.

20. ירושלמי (שבת ג, ג), לפי פירושו של ר' יוסי בי ר' בון: 'מולייר הגרוף, שותין ממנו בשבת. הא אם אינו גרוף, לא. אמר ר' שייך: מפני שהגחלים נוגעות בגופו. אמר ר' חנינה בריה דר' הילל: מפני שהרוח נכנסת בגופו, והגחלים בוערות. אמר רבי יוסי בי רבי בון: מפני שהוא עשוי פרקים פרקים, הוא מתירא שמא נתאכל דיבוקו והוא מוסיף מים.'

21. תוספת ירושלים (לר"י איסרלין מוילנה; ריש סי' רנג ד"ה תנן), ומשם במשנ"ב (שיח, קיח).

במיחם חשמלי.²² בפועל, במיחמים המצויים בימינו, ברז המיחם מותקן בגובה מסוים מעל תחתית המיחם, באופן המבטיח כי לעולם לא ייגמרו המים עקב הוצאת מים מהברז, ולכן אין חשש לגזירת הירושלמי.²³ מסיבה זו, ראוי להימנע מהטיית המיחם ולמזוג מהמים שנותרו בתחתיתו בשבת.

7. ניתוק המשאבה החשמלית

בתרמוסים חשמליים רבים יש משאבה חשמלית להוצאת המים, בנוסף למשאבה הידנית. מעיקר הדין, אין לאסור שימוש ידני בתרמוס בגלל עצם האפשרות להוציא מים באמצעות המשאבה החשמלית, שכן אף שחז"ל גזרו על מקרים דומים,²⁴ במקרה זה אין גזירה, ומי שמעריך שלא ייכשל רשאי להשתמש בתרמוס כזה. עם זאת, נכון להדר ולנתק את המשאבה בשבת, כדי להסתלק מכל חשש. לפיכך, כדי לקבל כשרות למהדרין, היצרן נדרש לנתק משאבה זו בשבת על ידי מתג חול/שבת, כדי להרחיק את האפשרות של שכחה ושימוש במשאבה החשמלית בשבת.

9. קומקום עם מצב שבת

השימוש בקומקום לשמירת חום בשבת מצריך חיבור חזק שלו לתחתיתו, שביום חול הוא מתנתק ממנה בכל פעם שמרימים אותו. כאמור, יש קומקומים שמצב השבת שלהם כולל חיבור שאינו חזק דיו, ויש חשש לכיבוי גוף החימום בהגבהת הקומקום, ואף להפעלתו מחדש בהחזרת הקומקום למקומו.

בנוסף, בשונה ממיחם שבו מיקום הברז מונע ריקון מוחלט של המים, בקומקום המזיגה מתבצעת באמצעות הרמת הקומקום, ויש חשש לריקון הקומקום, דבר שעלול להביא לכיבוי גוף החימום. במידה וגוף החימום לא יכבה, אלא ימשיך לפעול גם ללא מים, ייתכן שיש לחשוש שאנשים יבואו למלא מים במחשבה שכך יימנע קלקול של גוף החימום, שעלול להתרחש בפעולה ממושכת שלו ללא מים.²⁵

מסיבות אלו, מכון צומת מאשר קומקומי שבת רק אם מתקיימים בהם התנאים להלן: (א) חיבור חזק ויציב לחשמל, כך שבשום שימוש שגרתי לא יתנתק הקומקום מהחשמל באופן שאינו רצוני ומכוון. (ב) הקומקום אינו נפגע מריקונו.

בנוגע לחשש שאנשים ימלאו מים, וכן בנוגע לחשש מוקצה – עמדתנו היא שמעיקר הדין, אין בחששות אלו כדי לאסור את השימוש בקומקום כזה, כפי שהתבאר לעיל (פרק *), ולכן הוא יקבל אישור.

10. הוספת מים למיחם ביום טוב

במיחם בכשרות רגילה, הכולל תרמוסטט, הוספת מים קרים עשויה להפעיל את גוף החימום. לפיכך, אין להוסיף מים למיחם פועל ביום טוב, משום שאמנם חימום מים מותר ביו"ט, אך הפעלת מכשיר חשמלי

---

22. דברי הירושלמי לא הובאו להלכה ברמב"ם ובשו"ע ובנושאי כליהם הקדומים, עד למשנ"ב שהביא כן בשם תוספת ירושלים, שהוא ספר שמקבץ דינים מהירושלמי שלא הובאו בפוסקים, אך לדעתו גם אין להם סתירה מדברי הפוסקים. מלבד השמטת הדין בפוסקים, שבוודאי אינה בכדי, מדובר רק בדעה אחת מתוך שלושה בירושלמי, וכנ"ל. בנוסף, החשש לקלקול של מנגנון החימום החשמלי אינו זהה לחשש שיתאכל מקום החיבור של חלקים שונים שהכלי עשוי מהם (ינתאכל דיבוקו).

23. שמירת שבת כהלכתה (א,מו), ארחות שבת (פ"ב עמ' עה), בית כהלכה (עמ' 360-361) בשם הרי"ש אלישיב. מלבד זאת, המיחמים מצוידים במנגנון שמכבה אותם אוטומטית במידה ונגמרו המים, והכיבוי עצמו אינו נעשה במכוון. ואף במידה והמיחם אינו נכבה – בבדיקות רבות שנעשו במכון צומת במשך השנים, התברר שהמיחם אינו ניזוק מפעילות ממושכת במצב שמירת חום, בעודו ריק ממים. ראו תשובתו של הרב מנחם פרל: הכשר רגיל והכשר 'מהדרין' למיחם בשבת, אמונת עתיד 132 (תמוז תשפ"א) עמ' 23-25.

24. כגון קריאה לאור הנר, שנאסרה מחשש להטיה (שבת יב,א), והטמנת מאכל בגחלים שנאסרה שמא יחתה (שם לד,ב).

25. ראו משנ"ב (שיח,קיח) ופסקי תשובות (שיח,סא).

אינה בכלל ההיתר והיא אסורה גם ביו"ט. יש מצבים שבהם אפילו פתיחת המכסה לבדה מפעילה את גוף החימום, בעקבות כניסת אוויר קר. במיחם בעל אישור מהדרין, שאינו כולל תרמוסטט, אין תלות בין פעולת גוף החימום לטמפרטורת המים, ולכן ניתן להוסיף מים ביום טוב (אך לא בשבת). כך גם במיחם ללא תרמוסטט, שקיבל רק אישור רגיל בשל הירידה בטמפרטורת המים במדיד.²⁶

11. טבילה

מרבית המיחמים הנמכרים כיום הם תוצרת חוץ, ועקרונית הם חייבים בטבילה. האישור של צומת (נכון לשנת תשפ"ג) אינו מתייחס לחובה זו, ולצדדי הפטור שהועלו בנוגע אליה.²⁷ ככלל, יצרני המיחמים מסירים את אחריותם ממיחמים שהוטבלו במים. הרחבה נוספת בנוגע למורכבות שבטבילת כלים חשמליים בכלל ומיחמים בפרט, ולדרכים להתיר שימוש בהם עם טבילה או בלעדיה, מופיעה בתשובה שכתב הרב רוזן.²⁸ מכון צומת מציע שירות מכירה לגוי לצורך פטור מטבילת כלים במקום צורך (E' טבילה),²⁹ ואפשרות נוספת היא למסור את המיחם לטכנאי ישראל לפירוק והרכבה, על מנת לפטור מטבילה.³⁰

ג. מסקנות הלכה למעשה

1. מכון צומת מאשר למהדרין שימוש בשבת במיחמים שאין בהם תרמוסטט ונבדקו שאין בהם חשש מלאכה.
2. אישור מהדרין ניתן למיחמים בעלי טיימר מחזורי (סימרטט) או גוף חימום לשמירת חום, בכפוף לתנאים דלהלן.
3. מכון צומת מאשר את השימוש בשבת במיחמים בעלי תרמוסטט, לאחר בדיקה השוללת השפעה ישירה וברורה על המערכת כתוצאה מצריכת מים.
4. הדין במיחמים הכוללים מדיד מים: 1. מי המדיד לא הגיעו ליד סולדת, או שהגיעו אך התקררו לגמרי – אין אישור לשימוש בשבת. 2. הגיעו ליד סולדת והתקררו, אך הם עדיין חמים משמעותית – אישור רגיל. 3. נשארו בחום יד סולדת – אישור למהדרין, ובתנאי שהמיחם אינו כולל תרמוסטט, כדלהלן.
5. **לסיכום:** אישור מהדרין ניתן למיחם שאינו כולל תרמוסטט, ובנוסף, טמפרטורת המים שבמדיד אינה יורדת מחום שהיד סולדת בו. אישור רגיל ניתן למיחם בעל תרמוסטט להרתחה חוזרת אוטומטית בעת ירידת טמפרטורת המים, או למיחם שבו יש חשש שטמפרטורת המים שבמדיד תרד מחום שהיד סולדת בו.
6. בתרמוס חשמלי, כאשר ניתן אישור לשימוש בשבת, הוא מותנה בהוצאת כוס מים לאחר ההרתחה ולפני כניסת השבת. ניתן למזוג את המים בחזרה לתוך התרמוס.
7. יש להרתח את המים עד לרתיחה גמורה לפני כניסת השבת.

---

26. הרב מנחם פרל: שימוש במיניבר והוספת מים למיחם ביו"ט, אמונת עתיך 133 (תשרי תשפ"ב) עמ' 16; הרב מנשה צימרמן, בירור על מוצרים לפני רכישתם – מיניבר, מיחם, תנור, אמונת עתיך 139 (ניסן תשפ"ג) עמ' 23-24; רבני המכון המדעי טכנולוגי להלכה (אספקלריה מב [תמוז תשפ"ב] עמ' 16-17).
27. ראו: הרב ראובן גנזל, הטבלת כלים חשמליים, תחומין כז (תשס"ז) עמ' 457-463.
28. הרב ישראל רוזן, טבילת כלים – מחם ותמי 4, אמונת עתיך 111 (ניסן תשע"ו) עמ' 33-34.
29. אין כאן המקום להרחיב בעניין מכירת כלים במקום טבילה, על צדדיו ההלכתיים השונים. הסבר נרחב נכתב על ידי הרב מנחם פרל, וזמין בכתובת: <https://katzr.net/814140>, כולל מכתבים בנושא מהרב דוב ליאור, הרב יעקב אריאל, הרב אביגדר נבנצל והרב מחבר הספר ארחותיך למדני.
30. על אפשרות זו ואופן ביצועה המעשי, ראו בהרחבה במאמרו של הרב יהושע בריזל: בענין טבילת מיחם חשמלי, בית אהרן וישראל קטו (תשרי תשס"ה) עמ' מג-מה.

8. ראוי לצרוך מים רק עד לגובה הברז, ולהימנע מהטיית המיחם לצורך הוצאת מים שנמצאים מתחת לגובה הברז.
9. אישור לשימוש בקומקום בעל מצב שבת מותנה בכך שהקומקום מחובר בחוזקה לבסיסו ללא חשש לניתוק, ובכך שהקומקום בעל מנגנון שאינו נפגע במקרה של ריקון המים.
10. במיחם בעל תרמוסטט, אין לגעת בבורר דרגות החום בשבת. במיחם בעל סימנסטט, מותר להאריך את זמן הפעילות של המיחם כאשר הוא כבר פועל ואסור לקצר אותו, וזאת בדומה לשעון שבת.
11. הוספת מים למיחם ביום טוב – מותרת במיחם בעל סימנסטט או גוף חימום לשמירת חום (כשרות מהדרין, וחלק מהמיחמים בכשרות רגילה), ואסורה במיחם בעל תרמוסטט.
12. מיחם שיוצר על ידי גויים, חייב בטבילה לפני השימוש בו. יש עצה אחרת, למוסרו לטכנאי ישראל לפירוק והרכבה.